

לד. הפטרת יום הכיפורים

הפטרת יום הכיפורים שחרית מתפרסת על פני שלש פרשיות בספר ישעיהו. היא פותחת בפסוק י"ד בפרק נ"ז "וְאָמַר סֵלֹו-סֵלֹו פָּנֹו-דָרְךָ וכו'". פסוק זה משמש כחתימת פרשה סתומה הכוללת חלק נכבד מפרק נ"ז. הקטע השני כולל את החלק האחר של פרק נ"ז שאף הוא מסתיים בפרשה סתומה בסוף פרק נ"ז. והחלק השלישי נפתח בראש פרק נ"ח ונחתם בפרשה סתומה בסוף הפרק.

דרשת חז"ל על פסוק י"ג בפרק נ"ח מתייחסת במפורש ליום הכיפורים. כך אמרו בגמרא (שבת קי"ט, א') "מאי דכתיב לְקַדֹּשׁ ה' מִכָּבֶד – זה יום הכיפורים שאין בו לא אכילה ולא שתייה אמרה תורה: כבדהו בכסות נקייה". מתוך כך יש לראות את פרק נ"ח כולו כמתייחס לענייני יום הכיפורים, אמנם, בברייתא על סדרי ההפטרות (מגילה ל"א, א') מופיעה הפטרת יום הכיפורים שחרית מישעיהו פרק נ"ז, פסוק ט"ו "כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׁאַל וּמַדְבִּיר רִשְׁי עוֹלָה הַתִּיּוֹחֶסוֹת לַפִּסּוֹק הַקּוֹדֵם: "וְאָמַר סֵלֹו-סֵלֹו" הַמִּתִּיּוֹחֶס לַפִּי פִּירוּשׁוֹ לַעֲנִינִי תְּשׁוּבָה. בדרך זו הלכו הרבה מהראשונים ובעקבותיהם סיעה גדולה של אחרונים וגם מחכמי ומחברי דורנו. באו חלק מהדברים בספר "מה שהיה הוא שיהיה" חלק ב' על ההפטרות. בהתאם לכך העמיק הרב ר' יוסף דב סולובייצ'יק (בספר ימי זיכרון, עמ' 243) לדרוש ולראות הן בפסוק הפתיחה – למרות שהוא מתייחס לפרשה קודמת שבקודמת והן בפסוקים הבאים בחלק השני – יסודות הרומזים למושגי התשובה. "בכל יום כיפורים נשמע קולו של הבורא: סולו סולו פנו דרך, למי? לבורא עולם. לא היהודי בא אל הבורא" הוא לא התעורר עדיין "לכן בא ריבונו של עולם ומצווה: הרימו מכשול מדרך עמי, סלקו מלפני את מכשולי הדרך אל עמי. הבורא כביכול אומר אני דופק על דלתו של כל חוטא ומבקשו שיעזוב את דרכו הרעה. הנני בא אליך בשעה שהנך שרוי במשבר עמוק, בדד וגלמוד ואת דכא ושפל רוח, ולהחיות רוח שפלים והחיות לב נדכאים. התדע מפני מה באתי אל החוטא דווקא עכשיו – בעוון בצעי קצפתי ואכהו הסתר ואקצוף וילך שובב בדרך ליבו. בגלל חטאיו קצפתי עליו הכיתי וזנחתי אותו עד שעזבני והלך שובב בדרך שרירות ליבו ואז דרכיו ראיתי וארפאהו אף על פי שעדיין לא עשה תשובה, להצילו מדרכיו הרעות ולרפאו משרירות ליבו". ומכאן ממשיך הרב סולובייצ'יק לטוות את מסכת הדרשה על תקופת השואה ועל חסד הקמת המדינה ונותן את דברי הנביא בפרק נ"ז עניין ליחס שבין הקב"ה לעם ישראל בזיקה ליום הכיפורים. "אמנם כן, מרום וקדוש אשכון, אך אל נא תשכח כי יום הכיפורים היום ובו יורד אני אליך משמי מרום כדי להחיות רוח שפלים".

אכן, לעומת דרך הדרוש הנהדר הזה בין ברעיונותיו ובין בסגנונו הרם, יש שראה את הסיבה העיקרית לקביעת ההפטרה בפרק נ"ח בעובדה שיש לפנינו התייחסות ישירה

לעניין יום הכיפורים. כך הובאו הדברים ב"חזון המקרא", לא על יום הכיפורים גרידא אלא על יום הכיפורים שבו נפתחת שנת היובל. מאורע זה משמש לנביא גורם מזמן להבליט את דרכי הצום הרצוי בו מתאזן היחס בין מצוות שבין אדם למקום לאלה שבין אדם חברו.

דברי התורה על תקיעת שופר ביום הכיפורים הם שעמדו לנגד עיני הנביא כשפתח "פִּשׁוּפֹר הָרֶם קוֹלְדָּ" וכן הביטוי "יום עֲנֹת אָדָם נִפְשׁוֹ" ביחס ל"וְעֲנִיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם". אמנם בשנת היובל ביום הכיפורים בא הצווי אף על שחרור עבדים ואף על החזרת קרקעות לבעליהן. מצוות אלו הכרוכות ב"דררא דממונא" לא נשמרו ע"י העם ועל כך בא התוכחה הנמרצת מפי הנביא.

אם אכן כנים הדברים יש לפנינו חידוש מיוחד במינו. הננו מפטירים בדברי הנביא וחוזרים על תוכחתו באותו יום שבו נאמרו הדברים לראשונה. אמנם חשבון היובלות אבד מאיתנו, אבל בקריאת ההפטרה אפשר לחוש רסיס מחווית השמיעה את נאום הנביא והבטחתו על "מוסדי דור ודור תקומם".